

СУТНІСТЬ І КЛАСИФІКАЦІЯ ФАКТОРІВ ВПЛИВУ НА ПІДПРИЄМНИЦЬКУ ДІЯЛЬНІСТЬ ДОМОГОСПОДАРСТВ

©2020 ПЕРИТ І. О.

УДК 334.012;334.722; 330.341; 330.354
JEL: G30; M20; M21; P 46; R20

Перит І. О. Сутність і класифікація факторів впливу на підприємницьку діяльність домогосподарств

Метою статті є вивчення факторів впливу зовнішнього та внутрішнього середовища на доходи домогосподарств від підприємницької діяльності в контексті прямого та опосередкованого управління бізнесом, а також розроблення їх класифікаційних видів за критеріями та групами. Методологічну основу роботи становлять теоретичні висновки й узагальнення економічної науки та наукові праці щодо вивчення факторів впливу на бізнес. У роботі застосовано логічний, порівняльний і комплексний підходи, а також методи емпіричного дослідження, порівняння та комплексного аналізу. У ході дослідження проаналізовано та структуровано найвагоміші наукові напрацювання щодо поглядів на сутність і види факторів впливу на доходи приватних підприємців, надано авторське трактування основних факторів впливу на доходи бізнесу. Фактори впливу на управління бізнесом запропоновано групувати на фактори впливу прямого управління та фактори незалежного впливу, в рамках яких виділено зовнішні та внутрішні, екстенсивні та інтенсивні підгрупи. У першій групі на другому рівні деталізації додатково визначено виробничі та невиробничі підгрупи. Також групи факторів запропоновано класифікувати за ознаками ступеня керуваності, регулярністю та наслідками впливу на бізнес. Акцентовано увагу на необхідності аналізувати фактори впливу на бізнес домогосподарств з точки зору врахування інтересів власника бізнесу та ступеня його участі в управлінні діяльністю. Наукова цінність проведеного дослідження полягає у спрямуванні результатів роботи на пошук актуального на сьогодні розуміння сутності та класифікації факторів впливу на підприємницьку діяльність домогосподарств, що дозволить бізнесу бути гнучким до змін, підвищити дохідність і фінансові результати, а у підсумку – забезпечити прогресивність вітчизняної економіки.

Ключові слова: домогосподарство, підприємець, бізнес, підприємницька діяльність домогосподарств, приватний бізнес, дохід, прибуток.

DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2020-8-223-230>

Бібл.: 16.

Перит Ірина Олегівна – здобувач, кафедра міжнародного туризму і готельного бізнесу, Тернопільський національний економічний університет (вул. Львівська, 11, Тернопіль, 46020, Україна)

E-mail: iperyt.mriya@i.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6925-6755>

UDC 334.012;334.722; 330.341; 330.354
JEL: G30; M20; M21; P 46; R20

Peryt I. O. Essence and Classification of Factors of Influence on the Entrepreneurial Activity of Households

The article is aimed at examining the factors of influence of the external and internal environment on the household incomes from business activities in the context of direct and indirect business management, as well as the development of their classification types according to criteria and groups. The methodological basis of the work comprise theoretical conclusions and generalization of economic science and scientific works on the study of factors of influence on business. The publication uses the logical, comparative and complex approaches, as well as the methods of empirical research, comparison and comprehensive analysis. In the course of research the author analyzed and structured the most significant scientific developments concerning the views on the essence and types of factors of influence on the income of private entrepreneurs, providing his own interpretation of the main factors of influence on business income. The factors of influence on business management are proposed to group as the factors of direct management influence and factors of independent influence, within which external and internal, extensive and intensive subgroups are allocated. In the first group at the second level of detailing are additionally determined the production and the non-production subgroups. Also, groups of factors are suggested to be classified on the basis of the degree of manageability, regularity and consequences of influence on business. Also emphasized is the necessity to analyze the factors of influence on business of households in terms of taking into account the interests of the business owner and the degree of the owner's participation in the management of the related activity. The scientific value of the research is to direct the results of scientific work to find an up-to-date understanding of the essence and classification of factors of influence on the business activity of households, which will allow businesses to be flexible towards changes, increase profitability and financial results, and as a result – to ensure the progressiveness of the domestic economy.

Keywords: household, entrepreneur, business, business activity of households, private business, income, profit.

Bibl.: 16.

Peryt Iryna O. – Applicant, Department of International Tourism and Hospitality Business, Ternopil National Economic University (11 Lvivska Str., 46020, Ukraine)

E-mail: iperyt.mriya@i.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6925-6755>

Одним із основних індикаторів розвитку економіки та суспільства в цілому є доходи домогосподарств, а дохід від підприємницької діяльності є його ключовим елементом. Зміна одного із елементів економічної системи змінює величину доходу кожного окремого підприємця. Своєю чергою, рівень загальної дохідності приватних підприємців змінює економічну стабільність та фінансову

забезпеченість держави.

Отже, формування доходів під впливом конкретних факторів є складовою визначення прибутковості бізнесу, а прибуток показує успішність здійснення того чи іншого виду підприємницької діяльності, ефективність управління та стійкість бізнесу до змін

середовища. Таким чином, управління доходами домогосподарств від підприємницької діяльності, як через пряму, так і через опосередковану участь домогосподарств в управлінні бізнесом, потребує цілісного аналізу та розуміння впливу конкретного фактора на зміни в показниках діяльності суб'єкта господарювання. Саме тому для ефективного управління доходами домогосподарств від підприємницької діяльності в умовах євроінтеграції актуальним питанням є визначення факторів впливу на величину дохідності та формування прибутковості бізнесу. Відповідно в рамках нашого дослідження доцільно проаналізувати та окреслити основні фактори впливу на доходи та прибутковість бізнесу домогосподарств як одного з інструментів управління підприємницькою діяльністю.

Варто зауважити, що в сучасній науковій літературі не повною мірою аналізуються фактори впливу на підприємницьку діяльність домогосподарств. Бачимо вагомні наукові напрацювання щодо факторів впливу на управління доходами підприємств, що в рамках нашого дослідження також підпадає під категорію «управління підприємницькою діяльністю домогосподарств», де домогосподарства нами розглядаються як управлінці бізнесом, тобто прямо або опосередковано управляють приватними фірмами.

Вивченням цього напрямку займалися такі науковці, як В. Гуменюк, Є. Даровський, О. Добровольська, І. Єпіфанова, А. Коваленко, А. Корнецький, Г. Мадрига, І. Падерін, А. Ремньова, С. Ренкас, О. Рижко, Т. Романова, Є. Сябер, О. Терещенко, Ю. Тюленева, А. Хімченко. А наукові погляди стосовно факторів впливу на підприємницькі доходи домогосподарств, де ми аналізуємо домогосподарства з позицій прямого або опосередкованого управління малим бізнесом (фізичні особи – підприємці; підприємці, що ведуть надомний незареєстрований бізнес тощо), зводяться науковцями до загального вивчення змін всіх сукупних доходів домогосподарств. Серед дослідників, що вивчали даний напрямок, найбільш вагомими вважаємо напрацювання І. Дворник і Т. Кізіми.

Метою статті є дослідження факторів впливу на доходи домогосподарств від підприємницької діяльності в контексті управління бізнесом і розробка їх класифікаційних критеріїв, груп і видів відповідно до умов сучасної економіки.

Фактори впливу на управління підприємницькою діяльністю є багатограними, порівняно прогнозованими та частково непостійними. Інколи досягнення одним із факторів критичної позначки в комплексі з неефективним управлінням ризиками може здійснювати незворотний вплив на діяльність підприємця. Натомість, вплив будь-якого фактора на діяльність за наявності продуманої стратегії управління бізнесом та якісної антикризової політики можна перетворити в «точку відліку» до успішного процвітання справи.

Однак важливо розуміти також різновиди кожного із факторів впливу на підприємницьку діяльність. Тому розглянемо найбільш значущі, на нашу думку, погляди науковців з приводу факторів впливу на підприємницьку діяльність домогосподарств. Так, більшість науковців, зокрема Є. Даровський, О. Добровольська, А. Коваленко, А. Корнецький, І. Падерін, В. Підгірна, А. Ремньова, С. Ренкас, Т. Романова, О. Терещенко, Ю. Тюленева фактори впливу на величину прибутковості підприємств об'єднують у зовнішні та внутрішні. До *зовнішніх факторів* відносять всі фактори, які виникають у зовнішньому середовищі та не залежать від організації, наприклад інфраструктура та кон'юнктура ринку, інфляційні процеси тощо. *Внутрішні* ж фактори поділяють на виробничі (технічні ресурси, матеріальні ресурси, трудовий потенціал) та невиробничі (комерційна діяльність). У рамках виробничих факторів виділяють також екстенсивні та інтенсивні. Екстенсивні фактори впливають на величину прибутку шляхом кількісних змін. До них відносять величину матеріальних засобів та запасів, виробничу потужність обладнання, фонд оплати праці, чисельність персоналу тощо. Інтенсивні фактори впливають на прибутковість через якісні зміни. До них можна віднести продуктивність праці, високотехнологічність виробничих процесів, інноваційність бізнесу тощо [1; 2, с. 195; 3, с. 107–108; 4, с. 24; 5, с.121–123; 6, с. 104]. Вищезгаданий підхід є загальним, проте, на нашу думку, економічно доцільним.

Науковець Є. Сябер вдало доповнює вищевказану класифікацію та окрім виробничих внутрішніх факторів впливу на прибуток виділяє також: позавиробничі фактори – постачальницько-збутова діяльність, природоохоронна діяльність, соціальні умови тощо; основні фактори – валові доходи, собівартість продукції, склад витрат, ціни тощо; неосновні фактори – пов'язані з порушенням господарської дисципліни, такі як порушення умов праці, якості продукції тощо [7, с. 434].

Дослідники І. Єпіфанова та В. Гуменюк внутрішні фактори впливу на прибутковість підприємств поділяють на основні – обсяг продаж, товарооборот, збут, трудові ресурси, фондоозброєність, фондовіддача, склад і структура оборотних активів тощо, та неосновні – порушення умов праці та вимог до якості продукції [8, с. 48]. Мусимо не погодитися з авторами, адже класифікація не повністю відображає економічний зміст доходів та не дозволяє коректно оцінити вплив факторів на прибутковість бізнесу. Виділена класифікація є доцільною як додаткова, однак, на нашу думку, важливо також поділяти фактори впливу за напрямками діяльності, враховувати особливості бізнесу, економічний зміст факторів тощо.

О. Рижко вважає, що на розвиток малого бізнесу впливають економічні, соціальні, науково-технічні, екологічний та правові фактори [9, с. 347]. З іншого

боку, А. Хімченко говорить, що «...для визначення переліку факторів зовнішнього середовища їх розділяють на фактори мікросередовища, тобто фактори прямого впливу та фактори макросередовища – непрямого впливу» [10, с. 260–263]. До факторів непрямого впливу автор відносить соціальні, правові, політичні, інноваційні, технологічні та економічні фактори, а до факторів прямого впливу – постачальників, державні органи, споживачів, конкурентів. Г. Мадрига фактори впливу на підприємництво класифікує за характером походження, а також виділяє макроекономічні, мікроекономічні та доповнює класифікацію додатково наноекономічними факторами. Також за способом впливу автором виділено мережеві, соціальні та середовищні фактори [11, с. 17]. погоджуємося з думкою вищевказаних авторів, адже дані класифікації мають місце на вищих рівнях класифікаційної ієрархії факторів.

Аналізуючи фактори впливу на підприємницькі доходи домогосподарств, варто акцентувати увагу на працях науковця І. Дворник, яка фактори впливу на доходи домогосподарств класифікує на економічні, демографічні та соціальні. Автором також виділено три рівні таких факторів: мікрорівень – кваліфікація домогосподарств, розмір майна й інших активів, що знаходяться в їх власності, тощо; мезорівень – характеристика підприємств, на яких зайняті члени домогосподарства, умови виробництва тощо; макрорівень – бізнес-середовище, нормативно-правова база тощо [12, с. 7]. Наведена класифікація є доцільною в умовах сучасної економіки та доповнює наукові напрацювання в дослідженні домогосподарств. Проте варто звернути увагу, що мезорівень автор аналізує з позицій підприємця як найманого працівника, що «продає» свій хист, тому вважаємо, що дане твердження потребує додаткового уточнення.

Т. Кізіма вважає, що «... до доходів домогосподарств від підприємницької діяльності можна відносити будь-які форми доходів, що виникають як результат здійснення приватного бізнесу... до цієї категорії доцільно зараховувати також і доходи власників приватних підприємств, що мають статус юридичної особи». А основним доходом від підприємницької діяльності домогосподарств, на думку автора, є прибуток [13, с. 225]. погоджуємося з науковцем, адже дана позиція відповідає точці зору нашого дослідження. Також Т. Кізіма зазначає, що важливий вплив на майбутній дохід здійснюють фонд робочого часу домогосподарства та управління власністю [13, с. 367]. На нашу думку, дійсно фонд робочого часу, тобто кількість часу витраченого домогосподарством на управління бізнесом і його пряма участь в управлінні бізнесом, напряду впливає на фінансові результати.

Проаналізуємо сутність основних факторів зовнішнього та внутрішнього середовища, що впливають на прибутковість вітчизняного бізнесу.

«Споживчий ринок є одним із ключових факторів формування доходності власного бізнесу підприємця. Обмеженість попиту та наявність проблем із збутом продукції зумовлює зниження приросту доходів і навпаки» [14, с. 216]. Також функціонування ефективного бізнесу прямо залежить від якості побудови бізнесових зв'язків із постачальниками, підрядниками тощо.

Левову частку впливу на пропозицію товарів на ринку та місце підприємця в «рейтингу» популярності мають конкуренти. Наприклад, коли вони впроваджують на ринок новинку або більш якісний чи дешевший продукт, це вимагає від бізнесу збільшення витрат на рекламу, на вдосконалення власного продукту або винайдення альтернативного, більш затребуваного на ринку, що за ефективного управління процесами в майбутньому швидко окупиться.

Важливе місце в діяльності підприємця відіграють також залучені кредитні ресурси, однак на сьогодні таке «задоволення» є дорогим і ризиковим. Постійно існує ризик неспроможності в майбутньому покрити позикові кошти, що несе за собою крах власної справи. Підприємець може користуватися довго- та короткостроковими кредитами банків. Вибираючи кредитора, домогосподарство має впевнитися в його надійності. Бізнес може також кредитувати свою діяльність за рахунок маніпуляцій із зобов'язаннями, наприклад свідомо не погашаючи їх певний період і використовуючи ці кошти на розвиток або за рахунок поворотної фінансової допомоги, яка може бути безвідсотковою та відсотковою, а також надається як внутрішніми компаніями-партнерами, так і зовнішніми суб'єктами господарювання. Ще однією із форм кредитування, якою активно користуються сільськогосподарські та виробничі компанії, є фінансовий лізинг. Однак він передбачає, наприклад, участь продавця (зазвичай це нерезидент), банку та власне підприємця.

Важливим моментом підприємництва є інвестиційна активність. Оптимальним напрямком інвестування, на нашу думку, є вкладення коштів в інноваційне забезпечення власної справи: застосування нових технологій у виробництві, автоматизація внутрішніх взаємодій і облікових процесів, використання нестандартних підходів до роботи зі споживачами тощо.

Якщо підприємець веде зовнішньоекономічну діяльність, «...необхідно враховувати такий зовнішній фактор, як політичне становище конкретної країни, адже цінності споживачів підприємця-виробника у країні, де він проживає, не завжди відповідають цінностям закордонних споживачів» [14, с. 216].

Існує також чітке географічне розмежування рівня підприємницької активності. Активна підприємницька діяльність, висока конкуренція та порівняно стабільний рівень доходності спостерігаються в найбільш розвинених регіонах: на Закарпатті, схід-

них і приморських областях та у м. Києві. У цих регіонах наявний великий сировинний потенціал для відкриття власної справи. Приморські області дають можливість домогосподарствам вирощувати рідкісні для інших регіонів овочі та фрукти і з легкістю займатися експортно-імпортною діяльністю. У економічних районах з нижчим рівнем розвитку здебільшого процвітає сфера надання послуг, проте конкуренція є нижчою, більше вільних ніш на ринку та можливостей швидко розвинути бізнес.

Важливим фактором впливу на бізнес є також ступінь участі власника в управлінні діяльністю. Так, якщо домогосподарство здійснює пряме управління діяльністю, то така особа або група осіб мають володіти ключовими навичками та знаннями стратегії та методології управління, побудови бізнес-процесів глобально та за напрямками діяльності, розуміння аналітичної інформації та прийняття рішень, організації, регулювання та контролю за результатами діяльності тощо. Якщо домогосподарство є виключно власником бізнесу, а управління здійснює «довірена» особа, важливо побудувати ефективні бізнес-зв'язки між адміністративним апаратом і власником та організувати якісний контроль за виконанням завдань і цілей бізнесу, а також вчасно виявляти «прогалини» в діяльності для мінімізації можливих ризиків тощо.

Також суттєвим фактором впливу є наявність якісного бізнес-аналізу та прогнозування економічних показників, що дозволить ефективно приймати управлінські рішення та будувати стратегії управління як в цілому, так і за напрямками діяльності. Власне це потребує забезпечення бізнесу як висококваліфікованими працівниками, так і програмним забезпеченням.

Наступним, фактично доповнюючим фактором до вищевказаного, є інформаційне забезпечення та рівень автоматизації виробничих, збутових, адміністративних та облікових процесів. В умовах євроінтеграції для успішного ведення бізнесу, мінімізації витрат часу на зайве документування процесів, для якісного обліку й аналізу інформації, а також для швидкої комунікації між учасниками бізнес-процесів необхідно використовувати актуальне якісне програмне забезпечення. Вибір пакета програмного забезпечення залежить від потреб і специфіки бізнесу. Часто запропоновані типові рішення розробників програмного забезпечення не задовольняють усіх потреб бізнесу та потребують додаткового вкладення ресурсів у «розширення» функціоналу. У довгостроковій перспективі такі капіталовкладення є окупними та дозволяють як якісно налагодити та пришвидшити обмін інформацією, так і оптимізувати будь-які бізнес-процеси.

Вагомим чинником впливу на дохідність підприємницької діяльності є ефективно підібраний персонал. Сьогодні персонал деяких приватних підпри-

емців формується через родинні та дружні зв'язки, не враховуючи при цьому ділові якості працівника. До того ж, безліч підприємців «за замовчуванням» користуються політикою підбору «дешевих» кадрів через їх завищену чисельність. У даній ситуації варто зазначити, що прогресивний бізнес має, перш за все, орієнтуватися на професійні та моральні якості працівників. Доцільніше співпрацювати з мінімальною кількістю «дорожчих» висококваліфікованих співробітників, які швидко та якісно виконують завдання бізнесу, ніж з перевантаженим штатом низькокваліфікованих кадрів та «горою» невирішених питань.

Також велику увагу варто звертати на такий чинник впливу, як продуктивність праці персоналу. Якщо зовнішні чинники впливу на продуктивність праці не завжди знаходяться у сфері контролю бізнесу, то внутрішні чинники можна передбачати та контролювати. Так, на макро- та мікрорівнях внутрішні чинники впливу на продуктивність праці запропоновано об'єднувати у три групи: матеріально-технічні (наприклад, автоматизація робочих місць, інноваційність робочого обладнання тощо), організаційно-економічні (ефективність взаємодії підрозділів служб та окремих працівників, можливість гнучкої організації та планування праці тощо), соціально-психологічні (підвищення кваліфікації кадрів, наявність ефективних систем і методів мотивації праці, позитивний бізнес-клімат тощо) [15, с. 151–154].

Ефективність бізнесу також напряму залежить від рівня забезпеченості технічною та ресурсною базою. Зокрема, це наявність інноваційного обладнання, кількість та рівень зношення основних засобів, капітальні інвестиції, забезпеченість комплектуючими, запасами та продукцією, планування потреб у ресурсах тощо. Адже «інтенсивна глобальна конкуренція та технологічний розвиток зробили інновації джерелом конкурентних переваг» [16, с. 86]. Важливо також урахувати віддаленість виробничих потужностей від ресурсної бази. Ефективно побудоване планування та забезпечення технічною та ресурсною базою, передусім, дозволять організувати безперебійну діяльність.

Фактором впливу на прибутковість і результативність оцінювання поточного стану та прогнозування діяльності бізнесу є структура валюти балансу та доходів і витрат. Зокрема, аналізуються стан і динаміка необоротних та оборотних активів, капіталу та зобов'язань за фактом позитивних і негативних тенденцій. Так, надмірний приріст зобов'язань або зменшення капіталу свідчать про порушення платоспроможності бізнесу, а висока зношеність необоротних активів – про застарілість і неефективність технологій та потребу в капітальних інвестиціях тощо. Також надто висока собівартість продукції порівняно із чистим доходом від реалізації показує неефективність виробничої та збутової політик, а надмірний

розмір інших витрат може свідчити про низький рівень планування та прогнозування іншої додаткової діяльності або ж про наявність впливу непередбачуваних факторів, до яких суб'єкт господарювання був неготовий або їх вплив неможливо передбачити чи мінімізувати тощо.

На діяльність підприємця також впливає зміна загальних показників економіки. Зокрема, це ВВП, який характеризує рівень підприємницької активності та стан економіки в цілому. Також інфляція та коливання курсів валют є важливими факторами впливу на здійснення зовнішньоекономічних операцій і стан бізнесу загалом. Будь-яке непередбачене різке коливання валютних курсів негативно впливає на фінансовий стан більшості суб'єктів господарювання.

«Чи не найбільший вплив на розмір прибутковості має податкова система країни. Приватні підприємці на сьогодні не в змозі встигати за постійними змінами у податковому законодавстві, яке у повному обсязі не враховує всі нюанси їх діяльності, а іноді є суперечливим. Існує безліч «чорних дірок», через які вмілі бізнесмени зменшують свої зобов'язання перед державою...» [14, с. 216]. Наприклад, податок на додану вартість є одним із головних податків, який сплачується підприємцями за загальною системою оподаткування. Однак не все так легко, як здається. Саме з цим податком у бізнесу виникає найбільше проблем. Найчастіше на практиці зустрічається виникнення розбіжностей у сумах задекларованого податкового кредиту в покупця та податкового зобов'язання у продавця. У результаті технічних або ж умисних помилок у декларуванні та сплаті цього податку підприємець зменшує свій дохід на суму штрафних санкцій, які розраховуються у відсотковому співвідношенні до коригованої суми. «...До того ж, надмірно високі ставки податків для окремих категорій бізнесу обмежують дохідність та можливість прозорого ведення діяльності, тому багато бізнесменів, в основному дрібних підприємців, повністю або частково відходять у «тінь». Для прикладу, після прийняття у 2010 році Податкового кодексу більша частка підприємців через жорсткі норми та неузгодженості його положень почали вести неофіційну діяльність. Однак згодом, після внесення змін до законодавства на предмет роз'яснення його положень, ситуація частково налагодилася» [14, с. 216–217].

Основними джерелами отримання тіншових доходів вітчизняним бізнесом є такі:

- ✦ неформальна зайнятість і приховування фондів оплати праці;
- ✦ незаконне відшкодування ПДВ – наприклад, документальне оформлення фіктивних операцій, що дозволяє збільшити витрати та зменшити суми податків;

- ✦ часткове відображення фінансових операцій у бухгалтерському обліку – найчастіше зустрічається здійснення угод без документального оформлення та часткове оприбуткування коштів у касу;
- ✦ заниження економічних показників – наприклад, умисне завищення цін на сировину або ж віднесення інших витрат на витрати виробництва;
- ✦ незаконне використання податкових пільг і знижок тощо.

Доцільно також врахувати державне регулювання діяльності підприємців шляхом встановлення цінових обмежень на товари та послуги, коли законодавчо визначається рівень економічного розвитку й економічної свободи кожного підприємця та, відповідно, темпи зростання ринку.

Негативно впливає на дохідність приватного бізнесу домогосподарств корупція державних органів. Наприклад, у неофіційній практиці присутні ситуації, коли на певному етапі діяльності підприємець для того, щоб утриматися «на плаву», змушений велику кількість грошових ресурсів залишити в «кишені» чиновників.

Визначальну роль у дохідності відіграє психологічна готовність підприємця до ведення підприємницької діяльності. Аналізуючи мотиваційний аспект щодо ведення підприємницької діяльності домогосподарствами, можна сказати, що основною метою відкриття власної справи є забезпечення високого рівня життя для себе та родини.

Отже, на основі аналізу запропонованих наукових напрацювань щодо факторів впливу на доходи від підприємницької діяльності та аналізу сутності основних факторів впливу на показники прибутковості бізнесу загалом, пропонуємо таке авторське тлумачення класифікаційних критеріїв, груп і різновидів. За *характером впливу* на управління бізнесом фактори можна поділити на:

І. Група факторів впливу прямого управління. До цієї групи належать фактори, які напряму залежать від здійснюваної політики управління бізнесом, зокрема сюди відносимо ступінь участі власника бізнесу в підприємницькій діяльності; ефективність політики управління виробництвом, матеріально-технічною та ресурсною базою, кадрами, фінансами тощо. Своєю чергою, цю групу факторів пропонуємо класифікувати за рівнем виникнення факторів:

1. **Внутрішні фактори** – фактори, що виникають у внутрішньофірмовому середовищі на рівні основної та додаткової діяльності бізнесу. Внутрішні фактори поділяємо на:

1.1. **Виробничі** – фактори внутрішнього впливу на основну діяльність бізнесу. До цієї категорії належать: виробничі потужності, фондівіддача, ресурсна база, склад і якість трудових ресурсів, інноваційність

технологій, рівень автоматизації бізнес-процесів тощо. Своєю чергою, їх можна поділити на:

1.1.1. *Екстенсивні* – фактори, що впливають на прибутковість бізнесу через кількісні зміни – чисельність необоротних активів, запасів, виробничих кадрів тощо.

1.1.2. *Інтенсивні* – фактори, що впливають на прибутковість через якісні зміни – капітальні інвестиції в оновлення виробничих потужностей, інноваційні винаходи, залучення інновацій, розвиток нематеріальних ресурсів, автоматизація облікових і виробничих процесів основної діяльності тощо.

1.2. *Невиробничі* – фактори, що впливають на неосновну діяльність бізнесу, зокрема сюди відносимо: якість облікової, збутової, фінансової, соціально-економічної, природоохоронної політики та інших адміністративних процесів. Також невиробничі фактори пропонуємо поділяти на:

1.2.1. *Екстенсивні* – загальна кількість кадрів адміністративного апарату та за напрямками неосновної діяльності, геолокація бізнесу, технічне та ресурсне забезпечення відділу збуту, маркетингу, обліку та інших адміністративних процесів тощо.

1.2.2. *Інтенсивні* – фактори якісного впливу на неосновну діяльність бізнесу, зокрема це рівень автоматизації облікових процесів для прийняття адміністративних рішень, інформаційне забезпечення бізнесу, якість і швидкість комунікації, обмін інформацією, якість прийняття рішень, якість аналітичних і прогнозних процесів тощо.

2. *Зовнішні фактори* – фактори впливу зовнішнього середовища, які впливають на результати й ефективність управління бізнесом і можуть передбачатися та регулюватися політикою управління діяльністю. Їх поділяємо на:

2.1. *Екстенсивні* – це кількість споживачів, постачальників, конкурентів тощо.

2.2. *Інтенсивні* – рівень та якість взаємин із контролюючими органами, якість і величина дебіторської та кредиторської заборгованості тощо.

II. Група факторів незалежного впливу. До цієї групи належать фактори, які не залежать від внутрішньої політики управління бізнесом. Це фактори впливу зовнішнього та внутрішнього середовища, зокрема такі, як зміна економічної політики держави, податкове законодавство, інфляційні процеси, надзвичайні ситуації природного та внутрішньофірмового середовища тощо. Їх пропонуємо поділити за рівнем виникнення таким чином:

1. *Внутрішні фактори* – фактори, які виникають всередині організації, але не залежать від її звичайної діяльності. Наприклад, аварійне пошкодження або знищення обладнання чи інших необоротних активів, виробничі аварії, травми та нещасні випадки тощо.

2. *Зовнішні фактори* – фактори впливу на бізнес, які виникають виключно в зовнішньому середовищі та впливають на діяльність суб'єкта господа-

рювання. Наприклад, природні лиха та катастрофи, інфляція, зміни законодавства тощо.

Фактори зовнішнього та внутрішнього середовища, які впливають на рівень управління, дохідність та прибутковість бізнесу, додатково пропонуємо класифікувати:

1. *За передбачуваністю або ступенем керуваності:*

✦ *Очікувані (ревалентні)* – фактори впливу, які суб'єкт господарювання може спрогнозувати, попередити або завчасно мінімізувати їх негативний вплив на діяльність. До цієї категорії відносимо всі фактори впливу із групи прямого управління.

✦ *Спонтанні (неревалентні)* – фактори впливу, які бізнес не може повністю спрогнозувати, але може мінімізувати їх негативний вплив на діяльність постфактом. Сюди відносимо фактори впливу із групи незалежного впливу.

2. *За регулярністю впливу* (для кожного виду бізнесу або напрямку діяльності набір факторів прямого та незалежного впливу визначається індивідуально):

✦ *Постійні* – фактори, які увесь час чинять вплив на діяльність бізнесу.

✦ *Тимчасові* – фактори, що впливають на бізнес лише в певних інтервалах часу.

✦ *Разові* – фактори, що здійснюють вплив на бізнес локально та одноразово (короткий відривок часу). Це в основному фактори групи незалежного впливу.

3. *За наслідками впливу на бізнес:*

✦ *Мінімалістичні* – фактори, які невідчутно впливають на господарські процеси, швидко ліквідовуються або бізнес безболісно до них адаптується. Це можуть бути фактори групи прямого та незалежного впливу, які мають мінімальний масштаб або залежність результатів діяльності бізнесу від них низька. Наприклад, поломки обладнання забезпечені резервом запчастин або інфляційний процес, який до цієї категорії можна віднести лише тоді, коли валютні операції є локальними або курс невідчутно коливається, тощо.

✦ *Локальні* – фактори впливу, які тимчасово «загальмовують» діяльність бізнесу на певний період, але не призводять до критичних наслідків та дозволяють відновити умови нормального господарювання. Це фактори групи як прямого, так і незалежного впливу, залежно від «підготовленості» бізнесу до змін.

✦ *Катастрофічні* – вплив цих факторів може спричинити ліквідацію бізнесу як миттєво, так і в довгостроковій перспективі. В основному це фактори групи незалежного впливу, а в довгостроковому періоді такий вплив мо-

жуть чинити окремі фактори або сукупність факторів групи прямого впливу, коли бізнес нестійкий або не приймає ефективні управлінські рішення стосовно адаптації до змін.

ВИСНОВКИ

Отже, дослідження факторів впливу на доходи домогосподарств від підприємницької діяльності є ширшим напрямом, ніж вивчення їх впливу на приватні підприємства. Так, між цими двома категоріями є багато спільного. Однак висловлене нами твердження обґрунтовується тим, що фактори впливу на доходи підприємств в основному вивчаються в контексті великого та середнього бізнесу й аналізуються з точки зору виключно юридичної особи, а дослідження факторів впливу на доходи домогосподарств від підприємницької діяльності включає також урахування інтересів власника бізнесу (домогосподарства), ступінь його участі в управлінні бізнесом, характер діяльності, а часто і величину команди та бізнесу загалом.

Так, серед основних факторів впливу зовнішнього та внутрішнього середовища на приватний бізнес, на нашу думку, є: споживчий ринок; конкуренція; наявність бізнес-зв'язків; кредитні ресурси; інвестиційна активність; ступінь участі власника в управлінні бізнесом; інформаційне забезпечення та рівень автоматизації бізнес-процесів; якісний бізнес-аналіз і прогнозування економічного розвитку; ефективність підбору кадрів; рівень забезпеченості технічною та ресурсною базами; структура валюти балансу та доходів і витрат; політичне середовище; геолокація; ВВП; інфляція; коливання курсів валют; податкове середовище; тіньова економіка; якість державного регулювання цін; корупція тощо

Фактори зовнішнього та внутрішнього середовища різною мірою та в різній комбінації здійснюють вплив на підприємницьку діяльність домогосподарств, де вони варіюються від факторів впливу прямого управління як виробничі та невиробничі з екстенсивним або інтенсивним характером до факторів незалежного впливу. Також фактори впливу зовнішнього та внутрішнього середовища можуть бути релевантними або нерелевантними, що напряму впливає на можливість бізнесу спрогнозувати чи мінімізувати їх дію, характеризуватися як постійне, тимчасове чи разове явище та в підсумку призвести до катастрофічних, локальних чи мінімальних наслідків для суб'єкта господарювання.

Наукова цінність проведеного дослідження полягає у спрямуванні результатів дослідження на вирішення проблеми пошуку актуального в умовах сучасної економіки обґрунтування, групування та класифікації факторів впливу на підприємницьку діяльність домогосподарств, що в підсумку дозволить бізнесу забезпечити гнучкість до змін, підвищити його дохід-

ність та фінансові результати загалом і забезпечить підґрунтя до процвітання вітчизняної економіки.

З метою подальших наукових досліджень доцільно також провести економічний, статистичний і факторний аналіз впливів факторів зовнішнього та внутрішнього середовища на показники діяльності бізнесу. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. Романова Т. В., Даровський Є. О. Чинники, що впливають на збільшення прибутку підприємств України в сучасних умовах. *Ефективна економіка*. 2015. № 4. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3976>
2. Добровольська О. В., Терещенко В. О. Резерви підвищення прибутковості підприємства в умовах ринку. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2015. № 13. С. 194–197. URL: <http://www.vestnik-econom.mgu.od.ua/journal/2015/13-2015/44.pdf>
3. Коваленко Л. О., Ремньова Л. М. Фінансовий менеджмент : навч. посіб. 3-тє вид., випр. і допов. Київ : Знання, 2008. 483 с.
4. Падерін І. Д., Корнецький А. О. Концепція підвищення прибутковості малого підприємництва регіону в умовах сучасної ринкової економіки. *Економіка та держава*. 2012. № 8. С. 24–26. URL: http://www.economy.in.ua/pdf/8_2012/8.pdf
5. Підгірна В. С. Формування та використання прибутку суб'єктів господарювання в умовах відкритої економіки України : дис. ... канд. екон. наук : 08.00.08. Львів, 2016. 265 с.
6. Тюленева Ю. В., Ренкас С. В. Фактори впливу на прибуток підприємств та напрями підвищення прибутковості. *Підприємництво та інновації*. 2017. Вип. 3. С. 102–107.
7. Сябер Є. О. Фактори формування прибутку підприємства. *Молодий вчений*. 2018. № 6. С. 431–435.
8. Єпіфанова І. Ю., Гуменюк В. С. Фактори зростання прибутку підприємства. *Молодий вчений*. 2016. № 7. С. 46–49.
9. Рижко О. В. Фактори розвитку малого бізнесу. *Економіка і суспільство*. 2016. Вип. 2. С. 346–350. URL: http://www.economyandsociety.in.ua/journal/2_ukr/62.pdf
10. Хімченко А. М. Зовнішнє та внутрішнє середовище функціонування корпорацій. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2013. Вип. 23.14. С. 258–264. URL: https://nv.nltu.edu.ua/Archive/2013/23_14/258_Chim.pdf
11. Мадрига Г. М. Теоретичні підходи до аналізу факторів впливу на ефективність діяльності малих підприємств. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. 2012. Вип. 739 : Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку. С. 16–21. URL: <http://ena.lp.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/ntb/17241/4-16-21.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
12. Дворник І. В. Формування доходів сільського населення : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.00.07. Київ, 2018. 21 с.

13. Кізіма Т. О. Фінанси домогосподарств: сучасна парадигма та доміанти розвитку. Київ : Знання, 2010. 431 с.
14. Перит І. О. Аналіз динаміки та факторів впливу на доходи домогосподарств від підприємницької діяльності в умовах сучасної економіки. *Сталій розвиток економіки*. 2016. № 1. С. 214–221. URL: <https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/121346.pdf>
15. Економіка праці та соціально-трудова відносини : навч.-метод. посіб. / Брич В. Я., Дяків О. П., Надвичний С. А. та ін. ; за заг. ред. проф. Качана Є. П. Тернопіль : ДТЕУ, 2006. 273 с.
16. Брич В. Я., Снігур Х. А. Роль інновацій у підвищенні конкурентоспроможності підприємства: гносеологічні позиції. *Вісник Прикарпатського університету. Серія «Економіка»*. 2017. Вип. 12. С. 82–87.

Науковий керівник – Брич В. Я., доктор економічних наук, професор кафедри міжнародного туризму і готельного бізнесу Тернопільського національного економічного університету, директор Навчально-наукового інституту інноваційних освітніх технологій

REFERENCES

- Brych, V. Ya. et al. *Ekonomika pratsi ta sotsialno-trudovi vidnosyny* [Labor Economics and Social and Labor Relations]. Ternopil: DTEU, 2006.
- Brych, V. Ya., and Snihur, Kh. A. "Rol innovatsii u pidvyshchenni konkurentospromozhnosti pidpriemstva: hnoseolohichni pozytsii" [Role of Innovations in Increasing Competitiveness of the Enterprise: Gnoseological Positions]. *Visnyk Prykarpatskoho universytetu. Seriya «Ekonomika»*, no. 12 (2017): 82-87.
- Dobrovolska, O. V., and Tereshchenko, V. O. "Rezervy pidvyshchennia prybutkovosti pidpriemstva v umovakh rynku" [Reserves to Increase the Profitability of the Enterprise in Market Conditions]. *Naukovyi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu*. 2015. <http://www.vestnik-econom.mgu.od.ua/journal/2015/13-2015/44.pdf>
- Dvornyk, I. V. "Formuvannia dokhodiv silskoho naselennia" [Formation of Income of the Rural Population]: *avtoref. dys. ... kand. ekon. nauk : 08.00.07*, 2018.
- Khimchenko, A. M. "Zovnishnie ta vnutrishnie sere-dovyshche funktsionuvannia korporatsii" [External and Internal Environment Operation of Corporations]. *Naukovyi visnyk NLTU Ukrainy*. 2013. https://nv.nltu.edu.ua/Archive/2013/23_14/258_Chim.pdf
- Kizyma, T. O. *Finansy domohospodarstv: suchasna paradyhma ta dominanty rozvytku* [Household Finance: Mo-

- dern Paradigm and Dominants of Development]. Kyiv: Znannia, 2010.
- Kovalenko, L. O., and Remnyova, L. M. *Finansovyi menedzhment* [Financial Management]. Kyiv: Znannia, 2008.
- Madryha, H. M. "Teoretychni pidkhody do analizu faktoriv vplyvu na efektyvnist diialnosti malykh pidpriemstv" [Theoretical Going is Near Analysis of Factors of Influence on Efficiency of Activity of Small Enterprises]. *Visnyk Natsionalnoho universytetu «Lvivska politekhnik-a»*. 2012. <http://ena.lp.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/ntb/17241/4-16-21.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Paderin, I. D., and Kornetskyi, A. O. "Kontseptsiia pidvyshchennia prybutkovosti maloho pidpriemnytstva rehionu v umovakh suchasnoi rynkovoi ekonomiky" [The Concept of Increasing the Profitability of Small Businesses in the Region in a Modern Market Economy]. *Ekonomika ta derzhava*. 2012. http://www.economy.in.ua/pdf/8_2012/8.pdf
- Peryt, I. O. "Analiz dynamiky ta faktoriv vplyvu na dokhody domohospodarstv vid pidpriemnytsoi diialnosti v umovakh suchasnoi ekonomiky" [The Analysis of Dynamics and Impact Factors on Household Income from Entrepreneurship in Present-Day Economic Situation]. *Stalyi rozvytok ekonomiky*. 2016. <https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/121346.pdf>
- Pidhirna, V. S. "Formuvannia ta vykorystannia prybutku subiektiv hospodariuvannia v umovakh vidkrytoi ekonomiky Ukrainy" [Formation and use of Profit of Business Entities in the Open Economy of Ukraine]: *dys. ... kand. ekon. nauk : 08.00.08*, 2016.
- Romanova, T. V., and Darovskyi, Ye. O. "Chynnyky, shcho vplyvaiut na zbilshennia prybutku pidpriemstv Ukrainy v suchasnykh umovakh" [Factors Affecting the Increase in Profits of Enterprises of Ukraine in Modern Conditions]. *Efektivna ekonomika*. 2015. <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3976>
- Ryzhko, O. V. "Faktory rozvytku maloho biznesu" [Factors of Development of Small Business]. *Ekonomika i suspilstvo*. 2016. http://www.economyandsociety.in.ua/journal/2_ukr/62.pdf
- Siaber, Ye. O. "Faktory formuvannia prybutku pidpriemstva" [Factors of Formation of Enterprise Profit]. *Molody vchenyi*, no. 6 (2018): 431-435.
- Tiulenieva, Yu. V., and Renkas, S. V. "Faktory vplyvu na prybutok pidpriemstv ta napriamy pidvyshchennia prybutkovosti" [Factors Affecting Profit and Increase Profitability Trends]. *Pidpriemnytstvo ta innovatsii*, no. 3 (2017): 102-107.
- Yepifanova, I. Yu., and Humeniuk, V. S. "Faktory zrostantia prybutku pidpriemstva" [Factors of Increase Enterprise Profit]. *Molody vchenyi*, no. 7 (2016): 46-49..